

КРЕАТИВНІСТЬ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

І.Г.УТЮЖ

Україна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Положення, займане людиною у світі, є, по-суті, ексцентричним, це означає те, що людина не займає фіксованого, строго певного положення, тому вона приречена на нескінченний пошук, на постійну зміну своєї соціальної реальності й свого внутрішнього стану. У розглянутій нами цивілізаційній парадигмі освіти креативність, творчість виступає переходом на новий рівень існування системи - на розвиток можливостей, розширення й росту потенційних ресурсів людини.

Тому, перш ніж ми почнемо розмову про креативність, як про нову перспективу цивілізаційної освіченості особистості, визначимося понятійно, що таке креативність й у чому її відмінність від творчості. Чи допомагає незвичне слово більш точно позначити дійсність?

Новітнє слово креативний з іноземним коренем і його похідні креативність, креативщик драгують багатьох: "Навіщо вони потрібні, коли є наші прекрасні знайомі слова творчий, творчість, творець?" На перший погляд перед нами абсолютні синоніми, тобто слова, нічим один від одного не відрізняються. Але чи так це?

Видатний вітчизняний лінгвіст Лев Володимирович Щерба стверджував, що в мові немає абсолютних синонімів, а є наше погане знання мови. Спробую скористатися цією думкою. Словник Ожегова - Шведової визначає творчість як "створення нових за задумом культурних або матеріальних цінностей". Відзначу, що в цьому визначенні об'єднані як духовні, моральні, високі, так і матеріальні, побутові цінності. Цю ж думку стосовно поняття "творчість" підкреслюють і багато інших авторів, які вважають, що немає такої роботи, яка не передбачає творчості.

Повністю погоджуючись із цією думкою, хочу підкреслити, що в наведених міркуваннях ніяк не протипоставлений інший аспект творчої діяльності. Той самий, котрий ще в радянській пресі називався "від ідеї - до впровадження". Та й зараз ми постійно чуємо, що в наших учених греблю гати різних блискучих ідей і розробок, а от до товарного продукту багато хто з них з різних причин не доходять. Очевидно, що будь-яка творча діяльність - це процес, на початку якого обов'язково відбувається висунення й розробка нової перспективної ідеї. У результаті можуть бути створені нові виробництва, з'явитися нові матеріали, впровадитися нові методики й т.д. Але може трапитися й так, що нічого цього не відбудеться, а залишиться тільки цікава ідея і її розробка. Однак творча діяльність має місце в обох цих випадках.

Це дуже істотне розходження в розумінні творчої діяльності як процесу і як результату мова не завжди відображає, хоча й повинна. Як мені здається, словом креативний називається така творчість, яка не лише висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату. А слово творчий залишається зі своїм вихідним значенням, що не розрізняє діяльність результативну й, навпаки, безрезультатну.

Створення нового продукту вимагає не тільки творчої, але й одноманітної, рутинної, нудної роботи. Отож, як мені здається, словом креативність позначається різна, але обов'язково й творча діяльність, робота на результат, заради створення кінцевого продукту.

Для теми нашого дослідження важлива соціально-філософська інтерпретація креативності - здатність продукувати унікальні ідеї, результати, способи вирішення проблем; властивість особистості переборювати утилітарність традиційних способів виробництва, соціального сприйняття, свідомості, поведінки, устоїв з метою досягнення соціально значимих цінностей.

Звертаючи увагу, що термін «креативність» не є синонімом поняттю «творчість», відзначимо, що творчий процес ґрунтується на натхненні, осяянні автора, його інтуїції,

експресіях, ірраціональному стані. Якщо ж говорити про креативний процес, то головною його складовою стає прагматичний елемент, тверда раціональність, орієнтація на результат, практична реалізація творчості, тобто споконвічне розуміння, навіщо, для кого і як потрібно щось створювати, і, власне, що саме потрібно створювати.

Помічено, що творчі рішення найчастіше приходять у момент релаксації, розсіювання уваги, а не в момент зосередження над вирішенням проблем. У креативності ж особливу роль відіграє здатність швидко засвоювати й різними способами швидко використати нову інформацію.

Істотною відмінністю є й сама природа творчості й креативності. Творчі потенції дані кожній людині при народженні, а креативність в основному повністю формується за рахунок впливу соціального середовища, її ціннісних орієнтацій, організації інформаційного потоку й цільової спрямованості різних видів діяльності.

Результатом креативного процесу, є якась нова цінність. Креативна діяльність є процесом створення матеріальних й інтелектуальних цінностей нетрадиційними способами й у незвичайній формі. Секрет креативності міститься в самій методології створення цінностей, яка й є інноваційною, знаходиться за межами існуючих технологій, суспільних норм і правил. Якщо людина створить щось нове, що виходить за межі традиційного суспільного сприйняття, то це не буде сприйнято відразу. Людству буде потрібно час, щоб зрозуміти й оцінити подібний інтелектуальний прорив, наукове відкриття, інноваційне досягнення. Результат креативної особистості зрозумілий, традиційний, оцінюється легко й швидко. Нетрадиційний спосіб досягнення цього результату, і саме в цьому полягає ефект.

Відповідно до досліджень, креативність ділиться на первинну й вторинну. Первинна креативність, або етап натхненної творчості, обов'язково повинна бути відділена від вторинної - від процесу деталізації творчого продукту й додання йому конкретної предметної форми. Друга стадія містить у собі не тільки й не стільки творчість, скільки важку рутинну роботу, успіх її в значній мірі залежить від самодисципліни творця, що інколи витрачає все життя на те, щоб освоїти конкретні знаряддя творчості, проникнути в сутність матеріалу, розвинути інструментальні вміння й навички, перш ніж, нарешті, буває готовий повною мірою виразити те, що він бачить або відчуває.

Новий інформаційний простір несе із собою потік трансформацій життєвого світу культури, змінюючи діяльнісний континуум за рахунок інтенсифікації обміну символічних середовищ. Людина залишає сферу безпосереднього перетворення речовини, обираючи мірою цінності й розвитку не трансформацію матеріального середовища, а вдосконалювання ідеальних сфер, які підтримують рух творчої думки й сфер пошуку нових образів. У цих умовах проблема оптимізації творчих чинностей людської праці вирішується як можливість більш вільного вираження ідей, реалізації на їхній підставі нових творчих проєктів, створення нових типів художності в образній сфері.

У креативному просторі освіти монологічні форми навчання поступаються місцем діалогічному спілкуванню, принцип якого – «виняткова важливість голосу особистості». Креативність людини виявляється в здатності до створення нового, а також у здатності виходити за межі передбачуваного, і це робить поведінку людини непередбаченою. Становлення особистості як подвиг духовної творчості – ціннісний принцип. Справжня природа особистості безпосереднім чином пов'язана із творчістю, поза якою особистості просто не існує. **Транзитивна потенційність освіти може бути вибудована через творчий розвиток культурного дискурсу «свого» і дискурсу «іншого».** Замкненість у власному внутрішньому світі веде до обмеженого буття. Дискурс «іншого» може бути сконструйований через дискурс «свого», коли через самопізнання може бути адекватно пізнаний інший культурний світ.

З логіки пропонованого розуміння транзитивної потенційності освіти випливає, що як суб'єкт освіти виступає людина граюча. Роль маргінальних, транзитивних за своєю природою, освіт у мережній культурі помітно підвищується, оскільки вони змінюють

концептуальну канву традиційних поглядів новими мотивами, ідеями, фактами здобуття незалежності й об'єктивації індивідуального початку людського життя. Розуміння обумовленості людського розвитку механізмом розгортання множинності є однією з передумов удосконалювання антропогенного середовища, її самостійною іпостасю - феноменом розмаїтості культурних форм. Розмаїтість подань, породжувана множинністю речей, фактів, життєвих планів, виступає пошуком форм звернення до індивідуальної сутності людини.

Творча діяльність звернена до слідів пам'яті, які змінюються, трансформуються під впливом нової інформації. При такому підході акцент робиться на саморозвиток, самореалізацію людини, на перетворення її внутрішнього світу. Показником творчості є креативність - творчі здатності й можливості людини, які можуть проявлятися в мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності. Креативність характеризує як у цілому особистість, так й її окремі здібності.